

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ Μ. ΘΕΟΤΟΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΡΗΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΕΚ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

ΘΕΣΠΙΣΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΚΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ
1281-1385

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ: ΤΟΜΟΣ Β'—ΤΕΥΧΟΣ Ι.

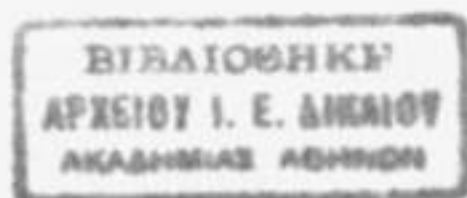
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΙΓΙΝΗΤΟΥ
ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΠΟΥΛΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Διὰ τοῦ δευτέρου τούτου τόμου τῶν ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ἄρχονται δημοσιευόμενα τὰ θεσπισθέντα ὑπὸ τῆς Βενετικῆς Γερουσίας καὶ ἀφορῶντα τὰς Κρητικὰς ὑποθέσεις, συμφώνως πρὸς τὸ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ πρώτου τόμου ἐκτεθὲν πρόγραμμα.

Ἡ Γερουσία τῆς Βενετικῆς Πολιτείας, τὸ ἐκτελεστικὸν τοῦτο σῶμα αὐτῆς, ἔσχε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1032, ὅτε ὁ Δόγης Βενετίας Δομήνικος Φλαβανίγος παρεκάλεσε πολίτας τινάς, ὅπως γνωματεύσωσιν ἐπὶ σπουδαίων ζητημάτων τοῦ Κράτους. Οἱ οὕτω παρακληθέντες πολῖται ὑπῆρξαν προσωρινοὶ μέχρι τοῦ 1229, ἥτοι μέχρι τῆς δουκείας Ἰακώβου Θεοπούλου (Τιέπολο), ὁπότε ἐμονιμοποιήθησαν εἰς τακτικὸν συμβούλιον, τὴν Γερουσίαν ἢ Συμβούλιον τῶν Παρακλήτων: (Senato, Consilium Rogatorum, Pregadi).

Ὡς ἐλέχθη ἤδη ἐν τῷ προηγουμένῳ τόμῳ, πᾶσα ἐξουσία τῆς Βενετικῆς Πολιτείας ἀπέρρεε ἐκ τοῦ Μείζονος Συμβουλίου, τοῦ πράγματι κυριάρχου σώματος αὐτῆς. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως, αὐξανομένων τῶν μελῶν αὐτοῦ, καθὼς καὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Πολιτείας τὸ Μεῖζον Συμβούλιον κατέστη σῶμα δύσχρηστον καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαχειρίζεται τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Κολλεγίου παρασκευαζομένην νομοθετικὴν καὶ εἰσηγουμένην αὐτῷ. Ἐνεκα τούτου πρὸς διευκόλυνσιν τῆς τρεχούσης ὑπηρεσίας, ἀνετέθησαν πολλαπλᾶ καθήκοντα εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦτο τῶν Παρακλήτων ἢ Γερουσίαν ὥς βραδύτερον ἐπωνομάσθη.

Ἀλλὰ καὶ τὰ μέλη τῆς Γερουσίας σὺν τῷ χρόνῳ ηὐξήθησαν, ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀντιπροσωπεύωνται ἐν αὐτῷ πλείονες ὑπηρεσίαι, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως πληρέστερον ἀναπληρώνηται τὸ Μεῖζον Συμβούλιον. Κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν αὐτοῦ συνέκειτο ἐξ ἐξήκοντα μελῶν λαμβανομένων ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Μείζονος Συμβουλίου κατ' ἐπιλογὴν, εἰς τὰ ὁποῖα βραδύτερον προσετέ-

θησαν ισάριθμα επιπρόσθετα*. Πλὴν δὲ τῶν ἑκατὸν εἴκοσι τούτων μελῶν εἶχον δικαίωμα ψήφου, ὁ Δόγης, οἱ Σύμβουλοι Βενετίας, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀντιπροσώπευε μίαν τῶν ἑξ συνοικιῶν τῆς πόλεως, τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα, οἱ Ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Μάρκου, οἱ Δικηγόροι τῆς Κοινότητος καὶ οἱ Ἐλεγκταὶ τῶν δημοσίων ἐσόδων.

Οἱ πλεῖστοι ὁμῶς τῶν ἀνωτέρω ἀξιωματούχων, ἦσαν αὐτοδικαίως Γερουσιασταί, κατ' ἀκολουθίαν ἀνῆκον ἤδη εἰς τὸ σῶμα τῆς Γερουσίας ἢ τῶν ἐπιπροσθέτων. Εἰς τοὺς δικαιουμένους ψῆφον ἐν τῇ Γερουσία συνεκαταλέγοντο ἀκόμη οἱ παρεπιδημοῦντες ἐν ἐνεργείᾳ Πρεσβευταί, καθὼς καὶ οἱ ἐπανελθόντες τοιοῦτοι ἐπὶ ἓν ἔτος ἀπὸ τῆς ἐπανόδου των, οἱ Ἀρχιναύαρχοι τοῦ στόλου (Provveditori Generali da Mar) καὶ οἱ Ρέκτορες τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν νήσων. Μόνον δὲ οἱ ὑπεύθυνοι εἰσηγηταὶ τῶν ὑποθέσεων, Γερουσιασταὶ καὶ οὗτοι, δὲν εἶχον δικαίωμα ψήφου.

Οὕτω καταρτιζομένη ἡ Γερουσία οὐδέποτε ἀπέδωκε ψήφους πλείονας τῶν διακοσίων.

Ἡ Γερουσία τὸ κοινῶς λεγόμενον Πρεγάδι, ἀπετέλει τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τοῦ Κράτους, ἀντιπροσωπεύουσα πλήρως τὸ Μεῖζον Συμβούλιον, ὡς πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν νομοθετικὴν, ὅταν εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἐξουσιοδοτεῖτο. Αὕτη ἀπεφάσιζε τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἢ τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης, συνύφαινε τὰς συμμαχίας, συνεζήτει καὶ ἀπεφάσιζε τὰ ὑπὸ τοῦ κολλεγίου προτεινόμενα· εἶχε καταστῆ δηλονότι ἡ πραγματικὴ ἐνεργὸς κινητήριος δύναμις τῆς πολυπλόκου Πολιτείας, ἀπορροφήσασα πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ ἐπιφυλάξασα εἰς ἑαυτὴν πάσας τὰς ἀποφάσεις, ἐλεγχόμενη μόνον ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα καὶ βραδύτερον ὑπὸ τῶν τριῶν Ἐξεταστῶν τοῦ Κράτους (Tre Inquisitori di Stato) τὴν φοβεράν αὐτὴν τριανδρίαν τὴν ἐνεργοῦσαν μυστηριωδῶς καὶ δραστηρίως κατὰ παντός, τὸν ὁποῖον ἤθελεν ὑποψιασθῆ ὅτι ἐπεβουλεύετο τὰ συμφέροντα τῆς Πολιτείας.

Ὁργανισμός, ὡς ἡ Γερουσία τῆς Βενετικῆς Πολιτείας, διαχειριζόμενος ποικιλίαν ὑποθέσεων ἦτο φυσικὸν νὰ ἔχῃ ὑπὸ τὰς ἀμέσους αὐτῆς διαταγὰς πλῆθος ὑπαλλήλων. Οὗτοι ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν ἀπετέλουν τὴν ἀνωτέραν δουρικὴν Καγκελλαρίαν. Ὁ μέγας δὲ Καγκελλάριος, ὡς ἐκ τῆς ιδιότητος αὐτοῦ, ἦτο ὁ κυριώτερος πολιτικὸς παράγων, διότι ἦτο ἐν γνώσει ὅλων τῶν μυστικῶν ὑποθέσεων τῆς Πολιτείας καὶ ὁ γενικὸς ἀρχαιοφύλαξ αὐτῆς. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦ μεγάλου Καγκελλαρίου ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀστῶν ἐξ ἧς προνομιακῶς ἐξελέγετο. Ἦτο δηλαδὴ τρόπον τινὰ ὁ κρῖκος ὁ συνδέων τὴν

* Ὁρα. Σ. ΘΕΟΤΟΚΗ. Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἔρευναν τῶν Μνημείων τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῆς Κρήτης, ἐν τῷ Κρατικῷ Ἀρχεῖῳ τῶν Βενετῶν. Κεφ. VI σ. 30

τάξιν τῶν εὐγενῶν πατρικίων μετὰ τοῦ λαοῦ, ὡς ἐγγύησις ὅτι τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ δὲν διέτρεχον κίνδυνον ἔνεκα τῆς ἀποκλειστικότητος τῆς κυβερνήσεως ἐξ εὐγενῶν. Ἐν τῇ ἐθιμοτυπία ὁ μέγας Καγκελλάριος εἶχε θέσιν ἀμέσως μετὰ τὸν Δόγην, ἡ δὲ ἀμφίεσις αὐτοῦ ἦτο ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ Δόγη, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἦτο μελανή.

Ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ λοιπὸν δουρικῇ Καγκελλαρία διεξεπεραιοῦντο πᾶσαι αἱ τρεχούμεναι ὑπηρεσίαι τῆς Πολιτείας καὶ ἐν αὐτῇ ἐλάμβανον ἰσχὺν τὰ ἀποφασίζόμενα ὑπὸ τοῦ Μείζονος Συμβουλίου, τῆς Γερουσίας καὶ τῶν ἄλλων διοικητικῶν καὶ δικαστικῶν σωμάτων. Ἐπίσης ἐν τῇ δουρικῇ Καγκελλαρία ἐφυλάσσοντο τὰ ἀρχεῖα τῆς Πολιτείας, τὰ ὅποια ζηλοτύπως διετηροῦντο ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δόγου Ἀνδρέου τοῦ Δανδόλου (1343-1354).

Εἶναι φυσικὸν ἀρχεῖα, ὡς τὰ τῆς Βενετικῆς Πολιτείας, πολιτείας πολυπλόκου, νὰ παρέχωσι μέγιστον ἐνδιαφέρον ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως, συγχρόνως δὲ ἔνεκα τῶν σχέσεων τῶν Βενετῶν μετὰ τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς κυριαρχίας αὐτῶν βραδύτερον ἐπὶ Ἑλληνικῶν Χωρῶν νὰ καθίστανται πολύτιμα διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων ἐρευνῶν εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς μείζονος δουρικῆς Καγκελλαρίας πολυτιμότερα ἀπεδείχθησαν διὰ τὴν καθόλου μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, τὰ «Libri Pactorum», ἥτοι βιβλία συμβάσεων, τῶν ὁποίων διεσώθησαν δύο ἀντίγραφα τὸ μὲν ἀρχαιότερον γεγνημένον ἐπὶ τῆς δουκείας Ἀνδρέου τοῦ Δανδόλου, ἀποτελούμενον ἐξ ἑπτὰ τόμων, τὸ δὲ νεώτερον, γεγνημένον τῷ 1538, συμπληρωθὲν διὰ πινάκων εὐρετηρίων ἐξ ἑννέα τόμων. Τὸ περιεχόμενον τῶν βιβλίων τούτων εἶναι αἱ διασωθεῖσαι, μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς πρώτης ἀντιγραφῆς, συμβάσεις μεταξὺ τῆς Βενετικῆς Πολιτείας καὶ ἄλλων Κρατῶν ἀπὸ τοῦ 873, προστεθεισῶν εἰς τὸ πρῶτον ἀντίγραφον καὶ ὅλων τῶν συνομολογουμένων συμβάσεων μέχρι τοῦ 1473. Μέγα μέρος τῶν συμβάσεων τούτων ἐνδιαφέρει τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, διότι ἐκ τούτων προκύπτουσιν αἱ σχέσεις τῶν Βενετῶν μετὰ τῆς Αὐτοκρατορίας. Αὗται ἐν πολλοῖς ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τῶν καθηγητῶν G. M. Fr. Tafel καὶ Gr. M. Thomas, ἐν *Urkunden zur älteren Handels- und -Staatsgeschichte der Republik Venedig, mit besonderer Beziehung auf Byzanz und die Levant. Vom IX. bis zum Ausgang des XV. Jahrh.* Vol. I 814-1205, Vol. II 1205-1255, Vol. III 1256-1299. Wien Vol. XII, XIII, XIV *Fontes Rerum Austriacarum* (1856-1857).

Ἐπίσης πολλὰ ἐδημοσιεύθησαν ἐκ τῶν βιβλίων τούτων ὑπὸ τοῦ κόμιτος De Mas-Latrie τοῦ γνωστοῦ συγγραφέως τῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου τῶν Λουζινιανῶν καὶ τοῦ μεγάλου χρονολογικοῦ θησαυροῦ, ἐν *Archives des*

missions scientifiques et littéraires, choix de rapports et instructions publiés sous les auspices du ministère de l'instruction publique et des cultes. VIe et VIIe cahiers, Juin et Juittet 1851. Rapport sur le recueil des archives de Venise intitulé «Libri Pactorum».

Διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν πηγῶν τούτων ἠνεώγησαν νέοι ὁρίζοντες ὡς πρὸς τὴν μελέτην τῆς Βυζαντιακῆς ἱστορίας.

Τὰ Libri Pactorum, τὰ ὅποια περιλαμβάνουσι τὰς μέχρι τοῦ 1473 συμβάσεις, συνεχίζουν αἱ συλλογαὶ συμβάσεων ἐν πρωτοτύπῳ, εἰς δεσμίδας, αἱ ὅποια ἐλλειπεῖς μὲν ὡς πρὸς τὰς ἀρχαιοτέρας εἶναι πληρέστεραι, ὡς πρὸς τὰς νεωτέρας, ἀποτελοῦσαι τὴν σειρὰν τῶν Patti sciolti. Εἰς ταύτας συμπεριλαμβάνονται μεταξὺ τῶν ἄλλων, πλεῖστα φιορμάνια ἐλληνιστὶ συντεταγμένα, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Miklosich et Müller καὶ ἄλλων.

Μετὰ τὴν συλλογὴν τῶν συμβάσεων ἔρχονται ὡς βιβλία σημαντικοῦ περιεχομένου τὰ Libri Albus καὶ Blancus, τὸ μὲν περιέχον τὰς μετὰ τοῦ Βυζαντίου συμβάσεις καὶ ἐν γένει τῆς ἀνατολῆς, τὸ δὲ μετὰ τῶν κρατῶν τῆς δύσεως. Ἀμφότερα τὰ βιβλία ταῦτα ἐμελετήθησαν ὑπὸ τῶν Tafel καὶ Thomas ἐν «Der Doge Andreas Dandolo und die von demselben angelegten Urkunden-Sammlungen zur Staats- und Handelsgeschichte Venedig» «Mit den Original-Registern des Liber Albus, des Liber Blanchus und der Libri Pactorum, aus dem Wiener Archiv».

Μετὰ τὰς σειρὰς ταύτας ἔχομεν τὴν σειρὰν τῶν Commemoriali della Repubblica ἐκ τριάκοντα τόμων ἀπὸ τοῦ 1295 μέχρι τοῦ 1787. Εἰς ταῦτα κατεγράφοντο τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς Πολιτείας καὶ ἄλλα σημαντικὰ ἔγγραφα.

Ἡ σειρὰ τῶν βιβλίων τούτων εἶναι πλουσία πηγὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐδημοσιεύθη δὲ κατὰ περίληψιν τῶν ἐγγράφων εἰς ὀκτὼ τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Regesti dei Commemoriali», ὑπὸ τοῦ ἱστοριοδίδου P. Πρεδέλλη δαπάναις τῆς R. Deputazione Veneta di Storia Patria.

Ἐν συνεχείᾳ ἔχομεν τὰς πλουσίας καὶ ἀτελευτήτους σειρὰς τῶν θεσπισμάτων τῆς Γερουσίας, ἐκ τῶν ὁποίων πρώτη ἔρχεται ἡ σειρὰ τῶν Deliberazioni Misti, ἡ ὅποια περιλαμβάνει τὰ θεσπίσματα τῆς Γερουσίας ἀναμῖξ, ἥτοι ἄνευ διακρίσεως ὑλικοῦ καὶ ἐνδιαφέροντα πάσας τὰς χώρας τῆς Βενετικῆς Πολιτείας.

Ἡ σειρὰ αὕτη ἀπετελεῖτο ἄλλοτε ἐξ ἐξήκοντα βιβλίων ἀπὸ τοῦ 1293 μέχρι τοῦ 1440. Ἐπειδὴ ὁμως κατὰ τινὰ τῶν πυρκαϊῶν τοῦ Δουκικοῦ παλατίου τῆς Βενετίας ἀπωλέσθησαν οἱ δέκα τέσσαρες πρῶτοι τόμοι, ἥτοι τὰ ἔγγραφα

ἀπὸ τοῦ 1293 μέχρι τοῦ 1331, ἡ σειρά αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 15 τόμου. Ἐκ τῶν ἀπωλεσθέντων δεκατεσσάρων τόμων διεσώθη ἀπόσπασμα τοῦ πρώτου, ἦτοι τὰ θεσπίσματα ἀπὸ 13 Δεκεμβρίου 1300 μέχρις 23 Φεβρουαρίου 1304. Τὸ δὲ ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν δεκατεσσάρων πρώτων τόμων κενόν, μετριάζεται ἐκ τῆς διασώσεως τῶν εὐρετηρίων πινάκων τῶν ἐξήκοντα τόμων, ἐξ ὧν προκύπτει ἐν μέρει τὸ ἀπωλεσθέν ὑλικόν.

Ἡ ὕλη γενικῶς τῶν θεσπισμάτων τούτων τῆς Γερουσίας καταμερίζεται ὡς ἑξῆς:

Achaiae Despotus	Forenses
Aemonia	Francia
Allemania	Goritiae comitis
Alexandriae galee	Hispania
Ambaxatores et tractatores	Hungaria
Anconitania Marchia	Janua et Sagona
Anglia	Imperator Romanorum
Apulia	Insula
Aquileja Patriarca et Forum Julium	Iustinopolis
Aragonia	Levantis officium
Ariminium	Ligna missa pro arduis factis
Armeniae galeae	Lombardia
Auserum et Chersum	Lombardorum tabulae vicedomini
Bohemiae Rex et Lombardiae	Majorica
Bononia	Mantua
Carolus dominus et fratres	Mare Majus
Chroatiae barones	Mediolanum
Constantinopolis, Trapezunda, mare Majus	Mutina
Credentiarum officiales	Navigandi ordines
Cremona	Navigationis officium
Creta	Nigropons
Culphi custodia	Papae legati et prelati
Cumae	Parma
Cypri galeae	Placentia
Dalmatia	Ragusium
Ferraria	Rex Robertus
Flandria	Rhodum
Florentia et Tuschia	Rhomandiola
Fonticum Theodonicorum	Romania
	Sardinia

Slavonia
Sicilia
Syriae geleae
Trapezunda

Tunisiun
Turcae
Verona et Domini della Scala
Ystria

Ἐκ τοῦ μακροῦ τούτου πίνακος, συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμά μου ἐξερευνήθησαν ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν νῆσον Κρήτην ἀπὸ τοῦ 15^{ου} βιβλίου μέχρι τοῦ 39^{ου}, διότι διὰ τὰ ἀπὸ τοῦ 40^{ου} μέχρι τοῦ 60^{ου} προηγήθη ὁ Ἱππόλυτος Noiret, ὅστις παραδόξως ἤρξατο τῆς ἐξερευνήσεως τῶν περὶ Κρήτης ἀπὸ τοῦ 40^{ου} τόμου τῶν θεσπισμάτων τῆς Βενετικῆς Γερουσίας «Misti», παραλαβὼν ἄλλα μὲν αὐτούσια, ἄλλα δέ, τὰ πλεῖστα, ἐν περιλήψει. Ἡ συλλογὴ αὕτη τοῦ Ἱππολύτου Noiret ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν 61^{ον} τόμον τῆς βιβλιοθήκης τῶν Γαλλικῶν Σχολῶν Ρώμης καὶ Ἀθηνῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Documents inédits pour servir à l'histoire de Crète pendant la domination Venitienne. Paris 1892, ὠφέλησε δὲ κατὰ πολὺ τὰς μελέτας τῶν Κρητικῶν ὑποθέσεων, ἂν καὶ περιλαμβάνει περιορισμένην περίοδον ἑκατονπεντηκονταετίας μόλις 1295-1440 καὶ κατὰ συνέχειαν ἐξ ἄλλης σειρᾶς θεσπισμάτων τῆς Γερουσίας, τῆς σειρᾶς Senato Mar ἀπὸ τοῦ 1440-1495.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς συλλογῆς τῶν περὶ Κρήτης θεσπισμάτων τῆς Βενετικῆς Γερουσίας «Misti», ἐνόμισα σκόπιμον, πρῶτον μὲν νὰ προτάξω τὰ εὐρετήρια τῶν ἀπωλεσθέντων πρώτων δέκα τεσσάρων τόμων, καθὼς καὶ τὰ περὶ Κρήτης διασωθέντα εἰς τὸ ἀπόσπασμα τοῦ πρώτου τόμου, ἂν καὶ ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ περιοδικῷ Archivio Veneto τόμος ΙΗ' καὶ ἐφεξῆς ὑπὸ τοῦ ὑποδιευθυντοῦ τοῦ Βενετικοῦ ἀρχείου Γ. Τζιόμο τῷ 1874, τὰ μὲν εὐρετήρια αὐτούσια, ὡς ἔχουσιν, τὰ δὲ θεσπίσματα τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ πρώτου τόμου ἐν περιλήψει.* Ἐπίσης ἐδημοσιεύθησαν εἰς τόμον τοῦ δελτίου τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τὰ εὐρετήρια τῶν περὶ Κρήτης θεσπισμάτων ἐκ τῶν τόμων XV-XLIV ὑπὸ τοῦ ἱστοριοδίφου καὶ ἱστορικοῦ κ. Γουλιέμου Μίλλερ, τοῦ συγγραφέως τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας.

Καὶ τὰ μὲν εὐρετήρια τῶν ἀπωλεσθέντων βιβλίων παραθέτω ὡς ἔχουσιν εἰς τὰ εὐρετήρια «Rubriche», συμπληρωθέντα ὅμως ἐξ ἄλλων πηγῶν τοῦ Βενετικοῦ ἀρχείου καὶ ἰδίᾳ τοῦ εἰδικοῦ ἀρχείου τοῦ Δουκὸς τῆς Κρήτης, ἀναφερόμενος εἰς ἕκαστον τῶν ἐγγράφων τούτων ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν αὐτῶν. Τὰ δὲ ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Α' τόμου αὐτούσια μὲν τὰ σημαντικώτερα, ἐν περιλήψει δὲ τὰ μᾶλλον ἐπουσιώδη, κατέταξα δὲ ταῦτα κατὰ χρονολογικὴν τάξιν μεταξὺ τῶν περιλήψεων τῶν εὐρετηρίων. Οὕτω ἡ συλλογὴ

* Ἡ ἀναδημοσίευσίς αὕτη ἐγένετο τῇ συναινέσει τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς δημοσιεύσεως τῶν μνημείων.

τῶν θεσπισμάτων τῆς Γερουσίας Misti, παρὰ τὴν ἀνεπανόρθωτον ἀπώλειαν τῶν 14 πρώτων τόμων συμπληροῦται ἐν μέρει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον.

Ἀπὸ τοῦ δευτέρου λοιπὸν τούτου τόμου, ἄρχονται δημοσιευόμενα πάντα τὰ περὶ Κρήτης θεσπισθέντα ὑπὸ τῆς Βενετικῆς Γερουσίας, ἀπὸ τοῦ 1293 μέχρι τοῦ 1385, ἐπὶ πλεόν δὲ ὅλαι αἱ πρεσβεῖαι τῆς Κρήτης πρὸς τὴν Βενετίαν ἀπὸ τοῦ 1280 μέχρι τοῦ 1385, τὰς ὁποίας ἔνεκα τῆς σπουδαιότητος, τὴν ὁποίαν ἀποδίδω εἰς ταύτας, προσέδωκα ἰδιαιτέραν μέριμναν ὥς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν καὶ τὰ σχόλια.

Τινὲς τῶν πρεσβειῶν τούτων ἐδημοσιεύθησαν, αἱ τῶν ἐτῶν 1304, 1317, 1318, 1325, 1344, 1349 καὶ 1356 ἐν «Archiv des Herzog von Kandia» ὑπὸ τοῦ καθ. Er. Gerland, ληφθεῖσαι ἐκ χειρογράφου συλλογῆς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τῆς ὁποίας πλείονα ἀντίγραφα διεσώθησαν. Ταύτας εὕρισκομαι εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δημοσιεύσω καὶ πάλιν, διότι τὰ ἀντίγραφα τῆς ἐν λόγῳ χειρογράφου συλλογῆς ὑπῆρξαν ἐλλειπέστατα, συγκρινόμενα πρὸς τὰ ἐν τοῖς βιβλίοις τῶν θεσπισμάτων τῆς Γερουσίας «Misti» συμπεριλαμβανόμενα, ὥς πᾶς τις θὰ δυνηθῇ νὰ κρίνῃ μελετῶν συγκριτικῶς ἀμφοτέρω τὰ κείμενα. Εἶναι δὲ πράγματι παράδοξον πῶς ὁ σοφὸς καθηγητὴς δὲν ἐσκέφθη νὰ ἐρευνήσῃ τὰ βιβλία τῶν θεσπισμάτων τῆς Γερουσίας, ἔνθα θὰ ἀνεύρισκε τὰς ἐν λόγῳ πρεσβεῖας ἐν πρωτοτύπῳ, καθὼς καὶ πολλὰς ἄλλας μὴ συμπεριλαμβανομένας εἰς τὰς ἐν λόγῳ χειρογράφους συλλογὰς καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὰς ἀπαραιτήτους διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰππόλυτος Noiret δημοσιεύων μεταξὺ τῶν θεσπισμάτων τῆς συλλογῆς του, Documents Inédits κ.τ.λ. διαφόρους πρεσβεῖας, δὲν προσέδωκε τὴν προσήκουσαν σημασίαν, διότι οὔτε ἰδιαιτέρως προσέχει ταύτας, οὔτε εἰς πολλὰς ἐκ τούτων δημοσιεύει αὐτούσια τὰ ἄρθρα, ἀλλ' ἐν περιλήψει, ἄλλας δὲ παραλείπει ἐντελῶς.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λοιπὸν παρατηρήσεων, προκύπτει ὅτι, ἐν τῇ παρούσῃ συλλογῇ τῶν θεσπισμάτων τῆς Γερουσίας, ἐγένετο προσπάθεια, ὅπως εἰ δυνατόν, καταστῇ ἡ ἔκδοσις αὐτῶν τελειότερα, διότι τὰ θεσπίσματα ταῦτα ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορικοῦ ὕλικου εἶναι σημαντικώτατα, ἐξετάζοντα τὰ πλεῖστα τῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατόν νὰ ἀπασχολήσωσι τοὺς ἱστοριογράφους. Οὕτω προκειμένου περὶ δουλοπαροίκων πληροφορούμεθα τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῶν, καθὼς καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀπολευθερώσεως των. Τὰ οἰκονομικὰ ἐπίσης ζητήματα ἐξετάζονται μετὰ λεπτομεροῦς ἀκριβείας, οἱ φόροι, οἱ μισθοί, ὁ σῖτος, αἱ εἰσπράξεις, αἱ δαπάναι κ.τ.λ. Αἱ ἐπαναστάσεις, τῆς νήσου καὶ αὗται δὲν παραλείπονται, διότι γίνεται λόγος περὶ τῶν κατασταλτικῶν μέτρων, περὶ τῶν ποινῶν κ.λ. Αἱ ἐντολαὶ πρὸς τὸν Δοῦκα τῆς

Κρήτης, ὅπως διαπραγματευθῇ διαφόρου φύσεως ζητήματα μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων θεμάτων τῆς ἱστορίας τῆς Βενετοκρατουμένης Κρήτης, διότι ἐκ τούτων προκύπτει ἡ σημασία τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ Κρήτη διὰ τὰ Μεσογειακὰ ζητήματα. Πλεῖστα εἶναι ἀκόμη τὰ θέματα τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὰ θεσπίσματα ταῦτα τῆς Γερουσίας, ἐκ τῶν ὁποίων προέχουσιν τὰ ἀφορῶντα τὸ Ναυτικόν, τὰ στρατιωτικά, τὰ φρούρια, τὴν ἐκκλησίαν, τοὺς ναοὺς, τὰ ὀφίγια Κρήτης, τὰ λιμενικὰ καὶ τέλος τὸ λίαν ἐνδιαφέρον θέμα τῆς ἀμύνης τῆς νήσου ἀπὸ τῶν Τουρκικῶν ἐπιδρομῶν ἀρχομένου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἔνεκα τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ προσπάθεια τῆς συμπήξεως συμμαχίας τῶν Μεσογειακῶν κρατῶν κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἡ ἐπεξεργασία τῶν πολυτίμων τούτων διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης θεσπισμάτων τῆς Γερουσίας, ἐγένετο ὡς ἡ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Μείζονος Συμβουλίου Βενετίας, σχολιαζομένη τοῦ κειμένου καὶ ἐρμηνευομένων ὅλων τῶν παρουσιαζομένων θεμάτων ἱστορικῶς.

Ἡ δὲ δημοσίευσίς ἐγένετο μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς προσπάθειας, ὅπως τὰ κείμενα εἶναι πιστὰ πρὸς τὰ ἐν Βενετίᾳ πρωτότυπα.

Ἡ ἐποπτεία τῆς ἐκδόσεως τῶν θεσπισμάτων τῆς Γερουσίας ἀνετέθη ὑπὸ τῆς Σ^{ης} Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν εἰς ἐφορευτικὴν ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἐκ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν κκ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Σ. Κουγέα καὶ Κ. Ἀμάντου, εἰς οὓς ὁμολογῶ χάριτας διὰ τὸ πρὸς τὴν ἔκδοσιν ἐνδιαφέρον αὐτῶν.

Ἐν Κερκύρα Ἀνεμόμυλος 1935.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Μ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ